

פרשת תולדות

"וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בְּפִיו וַרְבֵּקָה אֶהְיֶה אֶת יַעֲקֹב:"
(בראשית כה: כח)

אברבנאל

והנה יצחק אהב את עשו לפי שהיה בנו בכורו והוא לא היה יודע מה שנאמר לרבקה ורב יעבוד צעיר ולכן חשב שעשו יהיה יורש כל ברכותיו וירושת הארץ גם שנראה לו שעשו היה אמן לבו בגבורתו כפי מה שהיה מספר לו מעניני צידו וגבורותיו עם הזיות ואחשוב שעל זה נאמר ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו. שבפיו חוזר לעשו שהיה תמיד מספר גבורת צידו. והמפרשים פירשו שהיה עשו מביא ציד לפיו של יצחק וא"ל שהיה מרמה אותו בדברים. ואולי שכל הדברים היו אמת וכולהו איתנה בית. אבל רבקה אהבת את יעקב מפני שנאמר לה מפני השם שהוא יהיה עיקר הבית ושהרב יעבוד לצעיר ולכן הסכימה דעתה עם דעת המקום ברוך הוא להיותה אהבת את יעקב לא שישנא יצחק את יעקב ולא שתשנא רבקה את עשו אלא שיצחק היה דעתו שעשו יהיה עיקר ביתו ויעקב טפל לו. ורבקה חשבה בהפך שיהיה יעקב יורש הבית ויורש מעלתו ועשו עבד לו כמו שנאמר לה:

אור החיים

ויאהב יצחק וגו'. הנה לדבריהם ז"ל (תנחומא) שאמרו שהיה צד אביו בדברים היאך מעשרין את המלח לא חש לעשות כן אלא ליצחק ולא לרבקה כי לא לצד המצוה היה חושש אלא לצד שהיה ירא מקללתו גם לתקות הברכות, מה שאין כן רבקה. ולזה תמצא שלא אמר יקרבו ימי אבל אביו ואמיו אלא אבל, וטעם רבקה שלא הגידה ליצחק רשעו אפשר שהיה מרמהו שלא בפניה לבל דעת סיבת אהבתו אותו להסירה.

משגיבת נפש (רבי יוחנן ב"ר אהרן לוריא 1440 באלוס שבגבול צרפת-גרמניה)

ופקה עיניו ושים לבך לדברי כי פשיטא הלילה ותס שיכוון יצחק לברך עשו ולא יעקב, או שיאהב עשו יותר מיעקב, אף כי אמר ויאהב יצחק את עשו, ורבקה אהבת את יעקב... לא לסלק אהבת יצחק מיעקב אלא בא לסלק אהבת רבקה מעשו, והכי כתיב ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו, ר"ל אף יעקב, ורבקה אהבת יעקב לבדו. ותדע, שעל עשו הוצרך לומר הסיבה ולא על יעקב, היינו משום שמבואר שיעקב איש תם יושב אהלים. ולפי שאהב יצחק עשו וגם יעקב, וחשב שהיה עשו ב"ב נכבד ומדקדק במצות ומכיר בישורו של עולם, וחשב שיעקב ת"ח ותם ואינו מכיר בישורו של עולם, חשב לכוין ברכותיו כל אחד לפי ענינו ולתועלת שניהן, ועל הכוונה שבירך משה שמח וכולון בצאתך ויששכר באוהליך. ועל דרך הכוונה שאמרו רז"ל כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון...

הרב יהודה עמיטל

"ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים" (כ"ב, כו). ראב"ע מסביר את הניגוד בין יעקב לעשו: עשו היה איש מלא ערמה, שהרי אי אפשר לצוד היות בלי לרמות אותן (במלכודות וכד'), ואילו יעקב היה "איש תם" - מלא תמימות וחסר כל ערמה. דברים דומים כותב גם רש"י, האומר כי עשו

רימה את אביו ושאל אותו כיצד מעשירים את המלח (שאינו חייב במעשר) כדי שיהשגב שהוא מדקדק במצוות ואילו יעקב לא ידע לרמות: "כלבו כן פיו; מי שאינו חריף לרמות קרוי תם".

"ויהאב יצחק את עשו כי ציד בפיו" - מדוע אהב יצחק את עשו ואת ערמתו?.... לאבות האומה היה תפקיד חשוב בעולם: לקדש את ה', לשמש אור לגוים. אברהם הצליח בכך מאוד - הוא היה "אב המון גוים", ובכל מקום הכירו בגדולתו. יצחק, לעומתו, היה פסיבי הרבה יותר. ידועה הגמרא (פסחים פה ע"א) המשווה את אברהם לתר ואת יצחק לשדה. אברהם היה בולט ונראה למרחוק כתר, הכירו אותו בעולם כולו; יצחק היה כשדה - מרוכז בעצמו ואינו נראה למרחוק. "וכל הבאות אשר הפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים וימלאום עפר" (כ"ו, טו) - בקבלה מסבירים שגם הגרים שגידר אברהם חזרו לסורם בימי יצחק. בימי יצחק הייתה אפוא נסיגה בכל הקשור לפעילות בין אומות העולם. יצחק הכיר בכישלון זה ורצה שהדברים ישתפרו בדור שאחריו, ועל כן בחר בעשו ולא ביעקב. יעקב היה אמנם "יושב אוהלים", אולם למדנות אינה התכונה הדרושה על מנת לפעול בין הגוים. ארבע עשרה השנים שלמד בבית מדרשם של שם ועבר עשאוהו בוודאי תלמיד חכם גדול, אבל הן לא עזרו לו כלל לקדש שם שמים בעולם. על כן ראה יצחק דווקא בעשו - בעל הערמה, הגרוע, האמיץ ואיש העולם הגדול - אדם שיש לו יכולת לתקן דברים ולפעול בעולם, ולפיכך ממשיכו של אברהם.

רבקה אהבה את יעקב מכיוון שנאמר לה ברוח הקודש כי הקב"ה בחר בו ("ורב יעבד צעיר"). וכך אומר הקב"ה עצמו בפי נביאו: "ואהב את יעקב, ואת עשו שנאתי" (מלאכי א', ב-ג). אמנם לזוהר פירוש מעניין לפסוק זה - "שנאתי את הטפל בעשו, אבל אהבתי את העיקר." מה פשר דברים אלו?

הרקע למאמר הזוהר הוא הגמרא בסוטה (יג ע"א) המספרת שכאשר רצו לקבור את יעקב במערת המכפלה בא עשו וטען כי הוא - הבכור - צריך להיקבר במערה, ולא יעקב. האחים שלחו את גפילי למצרים להביא הוכחה לקניין הפסורה על ידי יעקב, אולם בינתיים בא חוישים בן דן וערף את ראשו של עשו. ראשו של עשו אכן נטמן במערת המכפלה, וגופו במקום אחר.

נראה שהמדרש בא לומר (וכן פונת הזוהר) כי מבחינת עיקר אפיו ("ראשו"), כלומר התעוזה שלו, אכן ראוי היה עשו להיקבר במערת המכפלה. הקב"ה בדרש להראות באופן מפורש כי הוא - הבוחר בממשיכי דרכו של עם ישראל - בחר ביעקב על אף שעשו התאים יותר מבחינה מסויימת.

ילקוט יהודה (בשם אהל יעקב - המגיד מדובנא)

הטעם שיצחק אהב את עשו ורבקה את יעקב הוא משום שיצחק נולד בבית צדיקים כאברהם ושרה, שלא נשמע בביתם כל דבר שאינו נכון, אלא דברי אמת בלבד. ולכן כאשר בא עשו ושאל אצלו איך מעשרין את התבן ואת המלח, לא הבין שזת רמאות, אלא חשבו לצדיק. אבל רבקה מבית לבן באה והיתה רגילה בדברי רמאות, הבינה מיד, כי עשיר רמאי, ולכן אהבה יותר את יעקב.

ובעצם הדבר נראה, שלכך הכירה רבקה יותר את עשו מיצחק, מפני שלאשה יש חוש יותר מפותח להכיר את אפיו וטיבו של הזולת מאשר לאיש....

ה'רש"ר הירש

רגשות ההורים היו חלוקים ביחס לבניהם, - אף זו עובדה שלא יכלה להשפיע לטובה. אחדות דעות ביחס לחינוך, ואהבה שווה לכל הבנים, - גם אל חלקיהם במידותיהם, חוקקים לאהבה מסורה עוד יותר מהחולים בגופם, - הם הם הנאי היסוד ואבני הפינה לכל חינוך. - אמנם, כבוד המשיכה של הגיגות, נוכל להבין בנקל את אהבת יצחק אל עשו, ואהבת רבקה אל יעקב. יצחק, שהיה "עולה תמימה", התרחק מהמולדת העולם, והעדיף את גאות השקט בבאר לחי ראי על פני החברה האנושית התומית. יתכן שהוא אהב את אפיו של עשו, העז ונועז במעשיו, המסוגל להנהיג את הבית בכשרון שעלה על שלו; כנגדו רבקה ראתה ביעקב את הדמות השלמה, הרחוקה בתכלית מכל מושגי בית אביה. - אהדתם של יצחק ורבקה מובנת, אך אל להורים לכוון את הינוכם על יסוד רגשות עמומים ומעורפלים כאלה:

צייד בפיו. אפשר לפרש: ספורי הצייד היו בפיו, הוא ידע לרתק את אביו בהרפתקאות הצייד ועלילותיו; או - וזה מתקבל על הדעת יותר: גם בפיו היה ציד, הוא נסק בצייד, היה צייד גם בפיו. את אמנות הצייד ונכליו הוא ידע לכוון גם נגד אביו. אך אהבת רבקה על יעקב באה מעצמה, הוא לא "צד" אותה, אלא באישיותו רכש את אהבתה: אהבת את יעקב.

בתרבות שלום

וי"ל בביאור העניין, דהנה יצחק ידע שמחלציו עתידים לצאת מידות חסד וגבורה שיחדיו הם מידת תפארת. וכדאיתא שזה היה הניסיון שניסה אליעזר את רבקה, כמד"כ והיה הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אותה הוכחת לעבדך ליצחק. שלכאורה קשה מדוע אותה הוכחת לעבדך ליצחק, הרי יצחק הוא מידת הגבורה, ואילו הניסיון מראה שהיא כולה ממידת החסד. אלא שהיות ומיצחק עתידין לצאת חסד וגבורה, ואחר שיצחק היה כולו גבורה לכך צריך היה שרבקה תהא כולה חסד, כדי שיצא מהם חסד וגבורה הנכללים בתפארת. ויצחק סבר דזה יהיה בב' בנים, אחד כולו חסד והשני כולו גבורה, ויחדיו יהיו תפארת... ולפיכך ויאהב יצחק את עשיו, כי סבר שהמידות נחלקו בין הבנים, ועשיו הוא מידת הגבורה, וע"כ אהב את עשיו, כדברי הוזה"ק שכל מין אהב את מינו, היינו את מידתו. ולכן רצה לברך את עשיו, כיון שיצחק היה סובר כי מידתו מידת הגבורה היא המידה העיקרית שעל ידה ניתן להתקרב להשי"ת, כמד"כ ראשית חכמה יראת ה', שיראת ה' היא ממידת הגבורה, ולפיכך רצה שיעקר הברכה תהיה במידה זו, שתתפשט מידת הגבורה בעולם. ואח"כ כאשר ויחדד יצחק חרדה גדולה, שזוכה לראות מהו עשיו באמת, אז הבין שיעקב עצמו הוא מידת תפארת ובו כלולים ב' המידות חסד וגבורה.

וע"ד העבודה י"ל העניין, שיצחק סבר שעשיו הוא גם צדיק, כי ציד בפיו, אלא שסבר כי הם הולכים בב' שיטות בעבודת ה'. דרכו של יעקב היא, כמד"כ יעקב איש תם יושב אוהלים, שהוא קודש הקדשים מופרש כליל מעוה"ז, ועוסק רק בתו"ע בלא שייכות כלל לעניני עוה"ז. ודרכו של עשיו לעבוד את השי"ת בתוך כל עניני עוה"ז, ולהכניס אלוקותו ית' בתוך הענינים הגשמיים, עי"ז שפושא את הכל לשם שמים. וע"כ ויאהב יצחק את עשיו. כי לפי דעתו דרכו של יעקב היא שייכות רק ליחידי סגולה, כמאחז"ל (ברכות לה:): הרבה עשו כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידם, שלהתנער לגמרי מעוה"ז אין זו דרך לרבים, כי העולם הוא עולם העשייה, ותכלית הבריאה היא להחדיר אלוקותו יתברך בתוך עולם העשייה.

וזוהי מה שבדכו ויתן לך האלוקים מטל השמים ומשמני הארץ וגו', וכלשון המדרש (ב"ר טו:ג) היינו שיתן לך אלקותו בתוך טל השמים ומשמני הארץ ובכזה דגן ותירוש, שתוכל להחזיר אלקותו ית' בתוך כל אלו העניינים הארציים, ולעבוד השני"ת בכל העניינים הגשמיים. וכמאמר הרה"ק המגיד הגדול ממזרחיץ זי"ע, מלאה הארץ קנייניך, העולם מלא בדברים שאפשר לקנותך ויתברך בהם והיינו שיהודי יפול להשיגאת השני"ת לא רק בוג"ע, אלא אפילו בכל העניינים הגשמיים ניתן לקנותו ויתברך.

ספורנו

ויאתה יצחק את עשו. גם את עשו אף על פי שידע בלי ספק שלא היה שלם סיעקב: ורמקה אזהבת את יעקב. לבדו מפני שהכירה ברישעו של עשו:

הרב יונתן זקס

...יצחק אהב את עשיו דווקא מפני שידע מיהו ומה מעשיו.

פעם פנה אדם לראי"ה קוק וביקש עצה בענייני חינוך. הוא סיפר לו שבנו סר מדרך התורה והמצוות, למרות החינוך הדתי המסור שהעניק לו כל השנים. הבן, אמר האב שבור הלב, מסרב אפילו לראות בעצמו יהודי. מה לעשות?
"אזהבת את הבן שלך כששומר מצוות?", שאל הרב קוק. "כמובן", השיב האב.
"אם כן", אמר הרב, "מעטת והלאה אתה אותו אפילו יותר".

לפעמים גדול כוח האהבה מכוח הנויפת. ייתכן שכאשר התורה אומרת לנו שיצחק אהב את עשיו בגלל הצייד שבפיו, כוונתה ללמדנו שהוא לא היה עיוור למעשיו ולטיפו.

אם יש לך שני ילדים, האחד ילד טוב ירושלים, והשני משרך דרכיו, למי תקדישו יותר תשומת לב? עם מי חשוב שתבלו זמן רב יותר? ייתכן שיצחק אהב את עשיו לא מתוך עיוורון אלא בעניינים סקוחות: בידיעה שבנו יגרום לו אכזבות רבות, אבל גם בידיעה שהאחריות המוסרית של ההורות תובעת מאיתנו לא להתיימש מן שסר מהדרך, ודאי לא להרחיקו.

האם, במבטן התוצאה, אהבתו של יצחק הועילה? כן ולא.

ברור שהיה קשר חם ומיוחד בין עשיו ליצחק. חז"ל זיהו אותו היטב: "אמר רבי שמעון בן גמליאל: לא כיבד בריה את אבותיו כמו אני את אבותי, ומצאתי שכבוד עשיו לאביו יותר ממני". הרשב"ג מסביר שם שלעשיו היו בגדי המזדות מיוחדים ששימשו אותו כששירת את אביו; את הבגדים הללו נתנה רמקה ליעקב כששלחה אותו להתחזות לעשיו ולהתברך אצל אביו. אני עצמי, אמר הרשב"ג, כמו רוב האנשים, שימשתי את אבי בבגדי הרגילים.

עשיו החזיר אפוא אהבת ליצחק – ובכל זאת הוא נשאר עשיו, הצייד, איש השדה, לא האדם המתאים לשאת בעול הברית התובענית עם הא-ל הבלתי נראה, לא סוג האדם שיהיה נכון להקרבה הרוחנית הנדרשת בברית כזו. לא כל הילדים הולכים בדרכי הוריהם. אם יצחק התכוון שעשיו ישנה את אורחותיו וייהיה ממשיך דרכו שלו, הוא נכשל, אבל ישנם כישלונות מעוררי כבוד. אהבתנו לילדינו, גם כאשר הם מאכזבים אותנו, היא כישלון מן חוג הזה. הרי כך בדיוק גם ה' אהב אותנו.